

Prava djeteta u obitelji

Kuzmanović, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:453255>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za pedagogiju

Karla Kuzmanović

Prava djeteta u obitelji

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2018.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za pedagogiju
Preddiplomski studij Mađarskog jezika i književnosti i pedagogije

Karla Kuzmanović

Prava djeteta u obitelji

Završni rad

Područje društvenih znanosti, polje pedagogija, grana obiteljska pedagogija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2018.

Sažetak

Pod pravima djece u obitelji podrazumijevamo prava koja su neposredno vezana za obitelj kao društvenu skupinu, djetetovo prirodno okruženje i ona prava koja su vezana uz ostale članove njegove obitelji, te prirodnu interakciju djeteta s ostalim članovima obitelji. U današnje vrijeme osviješteni su brojni negativni čimbenici koji dovode do kršenja prava djeteta u obitelji. Zlostavljanje i zanemarivanje djece je problem svjetskih razmjera te tako predstavlja problem cjelokupne zajednice kao i svakog pojedinca. Zakonska i pravna zaštita djece obuhvaća sadržaj roditeljske skrbi u koji ulazi pravo i dužnost zaštite osobnih prava djeteta na zdravlje, razvoj, njegu i zaštitu, odgoj, obrazovanje i školovanje, ostvarivanje osobnih odnosa te određivanje mjesta stanovanja. Sljedeća prava djece u obitelji smatraju se najvažnijima: pravo djeteta da živi sa svojim roditeljima, pravo djeteta na odgoj, pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla, pravo djeteta na razvoj. U suvremenom društvu sve je veća osviještenost o primjeni dječjih prava te se intenzivno radi na prevenciji i smanjenju kršenja istih pomoću različitih radionica, savjetovališta i obiteljskih terapija, odnosno, osvještavanja na svjetskoj razini.

Ključne riječi: *funkcija obitelji, odgojni stilovi, razvojne faze djeteta, roditeljstvo, zaštita djeteta*

Sadržaj

Uvod	1
1. Razvitak djeteta	2
1.1. Razvoj motorike	3
1.2. Razvoj spoznaje	3
1.3. Razvoj govora.....	4
1.4. Socio-emocionalni razvoj	5
2. Obitelj.....	6
2.1. Funkcija obitelji.....	6
2.2. Vrste obitelji.....	7
2.2.1. Moderne i postmoderne obitelji	8
2.2.2. Suvremena obitelj i tipologija	9
2.2.3. Funkcionalne i disfunkcionalne obitelji	9
3. Roditeljstvo	10
3.1. Majčinstvo i očinstvo	11
3.2. Osobine i postupci roditelja u razvoju djeteta	12
4. Prava djeteta	13
4.1. Konvencija o pravima djeteta.....	13
4.2. Prava djece kao ljudska prava	14
4.3. Prava djeteta u obitelji.....	15
5. Kršenje dječjih prava.....	18
6. Zaključak.....	19
Literatura	21

Uvod

Obitelj bi trebala biti sigurno mjesto za dijete u kojoj bi ono trebalo od svojih roditelja primiti njegu, ljubav, zaštitu i odgoj. Zbog današnjeg suvremenog načina života koji je iznimno brz i napet, roditelji nemaju dovoljno vremena za bavljenje djecom te često dolazi do sukoba. Djeca se rađaju s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima. Dječja prava se temelje na potrebama svakog djeteta da preživi, odraste i ispuni svoje potencijale. Ona se odnose na svako dijete, bez iznimke.

No, s obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost nameće se potreba isticanja posebnih prava djeteta na zaštitu koja proizlaze upravo iz te činjenice. Ovaj završni rad govori upravo o pravima djeteta, naglašavajući njegova prava u obitelji preuzeta iz Konvencije o pravima djeteta.

Prvo poglavlje govori o djetetu i njegovom temeljnom razvitku. Osnovni razvoj djeteta objašnjen je kroz razvoj motorike, spoznaje i govora. Poseban naglasak je na socio-emocionalnom razvoju djeteta kao ključnom za djetetovo razvijanje i sudjelovanje u obitelji kao zajednici.

U drugom poglavlju definira se pojam i funkcija obitelji te se navode vrste obitelji i tipologija suvremenih obitelji. Treće poglavlje govori o roditeljstvu općenito, kao i o majčinstvu i očinstvu te se definiraju osobine i postupci roditelja važni za normalan razvoj djeteta.

Četvrto je poglavlje ujedno i najvažnije za ovaj rad zato što se u njemu prikazuju prava djeteta u obitelji. U ovom se poglavlju prikazuje dio sadržaja Konvencije o pravima djeteta kao temeljnog dokumenta za zaštitu i reguliranje dječjih prava. U njemu se usmjerava na prava djece s posebnim naglaskom na ljudskim pravima i o pravima djeteta u obitelji. U ovom se poglavlju daje pozornost na izabrana dječja prava koja su po našem mišljenju najvažnija za djetetov miran i siguran život u obitelji.

Posljednje poglavlje ukratko govori o postupcima kršenja dječjih prava poput zlostavljanja i zanemarivanja. Cilj ovog završnog rada je objasniti pojmove poput obitelji i roditeljstva te naglasiti važnost prava djeteta u obitelji kao zajednice u kojoj ono odrasta.

1. Razvitak djeteta

Dijete je temelj ljudskog roda kojim se grade i stvaraju nove generacije. Društvo današnjice, u kojem tehnologija i suvremenost imaju veliku ulogu, ima pozitivan utjecaj na razvoj i odgoj djeteta, ali ipak su prisutni i negativni utjecaji.

„U današnje vrijeme djetetu se mora omogućiti što prirodnije okruženje kako bi ono moglo odrastati na primjeren način koji mu je potreban za pravilan razvoj. Suvremeno društvo pruža mnoge pomake u kvaliteti življenja koja može stvoriti i pozitivno i negativno gledište o odgoju djece i odnosu između roditelja i djece. Zbog velikih promjena u odgoju kroz generacije u generaciju dolazi do sve veće razlike u odnosu između roditelja i djece zbog veće samosvijesti djeteta“ (Silić, 2008).

„Najupadljivija razlika između djece danas i prije pedeset godina možda je u tome što današnja djeca žive u uvjerenju da je njihovo pravo da budu djeca. Ona izražavaju svoje mišljenje i osjećaje, postavljaju pitanja, argumentiraju i očekuju da ih se shvaća ozbiljno kao da je riječ o nečemu što je samo po sebi razumljivo. Njihova samosvijest je znatno veća. No možda je još važnije to što je sve više djece koja se ne boje odraslih, a to je još u prošloj generaciji bila uobičajena stvar“ (Juul, Jensen, 2002, 20).

„Dijete u trenutku svojega rođenja i tijekom prvih godina života ne bi imalo gotovo nikakve šanse preživjeti kada bi njegovo preživljavanje ovisilo samo o njegovim instinktima i sposobnostima. Već pri rođenju njegovo ponašanje nije besciljno i neorganizirano. Ono raspolaže prirodnim ritmovima aktivnosti koji stvaraju obrasce spavanja i budnosti, hranjenja i kretanja. Od najranije dobi istražuje i nadzire svoju okolinu – gledanjem, sisanjem, plakanjem. Njegovo ponašanje ponajprije je usmjereno k postizanju stanja potpunog zadovoljstva“ (Maleš, Milanović i Stričević, 2003, 105).

„Kao razvoj razumijemo slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju djeteta poradi kojih se ono mijenja te postaje sve veće, spretnije, sposobnije, društvenije, prilagodljivije i td. Poznavanje dječjeg razvoja (motoričkog, spoznajnog, socio-emocionalnog i dr.) temelj je dječje psihologije. Znamo da se kroz dječji razvoj prelamaju nasljedni (biološki, genetski) i okolinski (učenje, odgoj) utjecaji, da on ovisi o razvoju neuroloških struktura (mozak, živci), da je razvoj dinamičan proces, da se zbiva u socijalnom kontekstu i da je fleksibilan“ (Starč, Čudina Obradović i sur., 2004, 13).

„Jedna od najznačajnijih pretpostavki ljudskog razvoja je ta da sva područja razvoja tjelesno, socijalno, emocionalno i spoznajno - budu integrirana. Razvoj u jednoj dimenziji utječe i pod utjecajem je razvoja u drugim dimenzijama“ (Bredenkamp, 1996, 76).

1.1. Razvoj motorike

Svako dijete se rađa s određenim sposobnostima i mogućnostima koje tijekom života unapređuje. U razvoju motorike djeteta postoje određene faze u kojima bi dijete trebalo nešto znati, ali uz to je važan način na koji će to učiniti. Normalni motorički razvoj većine karakteristika jednak je kod sve djece, no nije identičan.

„Rano razvojno razdoblje djeteta obilježeno je izrazito intenzivnim razvojem motorike, osobito na području koordinacije pokreta čitava tijela. Tom aktivnošću dijete postupno stječe pojam o vlastitu tijelu i odnosima u prostorima. U usvajanju motoričkih aktivnosti dijete slijedi određene zakonitosti od osnovnih oblika kretanja, koji se putem vježbe kvalitativno obogaćuju do razvoja sposobnosti variranja u njihovoj izvedbi i napokon, povezivanja s drugim oblicima motoričkih aktivnosti“ (Škrbina, Šimunović, 2004,1). Motorika je vrlo bitna za daljnji razvoj djeteta. Kada govorimo o motorici, možemo je podijeliti u dvije skupine, finu i grubu motoriku. Fina motorika uključuje pokrete šake, prstiju, očiju, usnica i lica, dok gruba motorika uključuje aktivnosti koje obuhvaćaju čitavo tijelo (Teodorović, Levandovski, 1991).

Sve do četvrte godine najintenzivnije se razvijaju ravnoteža i koordinacija. Određeni pak pokreti i prirodni oblici kretanja, više nego neki drugi, doprinose razvoju određenih motoričkih sposobnosti. U općem stupnju i tempu motoričkog razvoja među predškolskom djecom iste dobi mogu biti dosta uočljive individualne razlike što je uvjetovano nasljednim i okolinskim faktorima. „Zato valja imati na umu da za razvoj motorike postaje sve važnija djetetova motivacija za kretanjem i bavljenjem raznovrsnim tjelesnim aktivnostima“ (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 18).

1.2. Razvoj spoznaje

Razvoj spoznaje kod djece znači da dijete o predmetima i pojavama zna onoliko koliko iskustva ima s njima. Primjerice, prepoznaje osnovna svojstva predmeta neposrednim doživljavanjem.

„Spoznajni (kognitivni) razvoj odnosi se na mentalne procese pomoću kojih dijete pokušava razumjeti i sebi prilagoditi svijet koji ga okružuje“ (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 20). „Razvoj spoznaje uključuje funkcije koje se događaju u vidnoj diskriminaciji, manipulaciji, pozornosti, sposobnosti uviđanja postojanosti i odnosa među predmetima, rješavanju problema i konflikata, oponašanju i sl., što pomaže djetetu da razvija sposobnosti

kojima će upoznati predmete i pojave koje ga okružuju“ (Teodorović, Levandovski, 1991, 75).

„Područje spoznaje obuhvaća ona ponašanja koja su povezana s učenjem o predmetima. Prvo razvojem vještina i sposobnosti potrebnih za istraživanje predmeta, a zatim učenjem funkcija i načina primjene tih predmeta“ (Teodorović, Levandovski, 1991, 76).

1.3. Razvoj govora

„Govor je viša psihička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjećaje, potrebe i mišljenje drugim ljudima. Osnovni simboli u ljudskom govoru su riječi, a njegova najvažnija funkcija je komunikacija“ (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 26).

Razdoblja vezana uz govor mogu se podijeliti u dva razdoblja: prvo razdoblje je predverbalno te se u njemu stvaraju uvjeti za razvoj govora i jezika. U ovom razdoblju dijete u prva dva mjeseca života svoj govor iskazuje krikom, plačem ili vrištanjem. Krajem drugog mjeseca dijete započinje gukanje pomoću kojeg razvija sluh koji je veoma bitan za daljnji govor. Oko šest mjeseci starosti kreće sa slogovanjem koje se nakon devet mjeseci pretvara u glasove materinjeg jezika.

Drugo razdoblje se javlja oko dvanaestog mjeseca i naziva se verbalno razdoblje. „Kreće s dvosložnim riječima (imenicom i glagolom) sve do kraja druge godine kada počinje oblikovati svoju prvu rečenicu te nastavlja razvijati gramatiku. U četvrtoj i petoj godini pojavljuju se dječja pitanja te se u ovom vremenu govor smatra najvažnijim u spoznajnom razvoju“ (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 28).

„Približavajući se šestoj i sedmoj godini artikulacija glasova se „čisti“, dijete rabi sve vrste riječi i ovladalo je gotovo svim vrstama rečenica. Usvojilo je gramatička pravila i iznimke. Dolaskom u školu, koje se događa oko šeste ili sedme godine, dijete će započeti s usvajanjem pisanog jezika. Dobar glasovni govor preduvjet je za učenje pisanog jezika“ (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 30).

„Ono što je bitno za razvoj dječjeg govora uključuje različite čimbenike, među kojima je najbitnije ljudsko okruženje, zbog čega obitelj kao najprirodnije okruženje u ranim razdobljima djetetova života, ima veliku ulogu u procesu općeg razvoja djeteta, pa tako i govora“ (Jovančević, 2005).

1.4. Socio-emocionalni razvoj

Emocionalni i socijalni razvoji su među najbitnijim stavkama koje utječu na razvoj djeteta u zrelu osobu koja je sposobna izraziti svoje emocije. Upravo su toplina, emocije, privrženost, temperament i empatija one bitne stavke za pravilan razvoj.

„Dijete postupno postaje zainteresirano ne samo za prirodnu i tehničku okolinu koja ga okružuje već i za svoju osobu (sebe) i ljude oko sebe. I u tom području djetetova se spoznaja razvija od konkretne prema apstraktnoj: od opažanja vlastitog i tuđeg ponašanja pa do razumijevanja svojih i tuđih unutarnjih stanja: želja, osjećaja, misli, namjera i sposobnosti“ (Starč, Čudina Obradović i sur., 2004, 40).

Socijalni razvoj djeteta prema okolini navodi se kroz tri stupnja. „Prvi stupanj opisuje se kao „sljepilo“ prema drugoj djeci jer novorođenče ne opaža drugu djecu već ih vidi kao predmet. Drugi stupanj počinje nakon šest mjeseci kada dijete počinje kopirati okolnu djecu svojim ponašanjem te nakon godine dana počinje treći stupanj u kojem je dijete svjesno prisutnosti druge djece. Djeca koja su okružena toplim roditeljima imati će razvijenije socijalne kompetencije i samim time će imati viši stupanj društvenosti, što znači da će lakše sklapati prijateljstva i poštivati zakone i pravila okoline“ (Škrbina, Šimunović, 2004).

„Djeci je potrebno nekoliko vrsta socijalnih znanja da bi uspjeli stvoriti prijateljstva“ (Škrbina i Šimunović, 2004, 34). Ta socijalna znanja kasnije se pretvaraju u kompetencije koje pomažu da djeca prilagode svoja ponašanja tuđim.

„Emocije su jedan od najvažnijih činitelja koji utječu na cjeloukupno funkcioniranje pojedinca i imaju glavnu ulogu u interpersonalnom životu. Svako malo dijete na podražaje iz svoje okoline reagira emocionalno. Odrasli emocije često jednostavno prepoznaju i razlikuju, ali mnogo teže će ih opisati i definirati“ (Brajša-Žganec, 2003, 15).

„Emocije uključuju odnos pojedinca s nekim objektom ili događajem, prepoznatljivo mentalno stanje i emocionalno izražavanje. Emocije su uz to i intenzivne, kratkotrajne te praćene različitim fiziološkim promjenama i dovode do prekida trenutnog ponašanja. Emocije reguliraju intrapersonalna i interpersonalna ponašanja te utječu na prilagodbu pojedinca (LaFreniere, 2000; Oatley i Jenkins, 2000; prema Brajša-Žganec, 2003, 15).

Tri osnovna obilježja emocija odnose se na fiziološke promjene, subjektivno iskustvo i manifestiranje ponašanja. Emocije kao posljedice socijalnih iskustava iz okoline motiviraju kognitivne procese i ponašanje te reguliraju fiziološke, kognitivne i bihevioralne aspekte ponašanja pojedinaca u okolini“ (Goodyer, 1990; Vander-Zander, 1993; prema Brajša-Žganec, 2003, 16).

„Djeca koja su ovladala svojim emocionalnim doživljajima smatraju se emocionalno kompetentnima. Emocionalna kompetencija uključuje dječju sposobnost prikrivanja emocija kao i vidljiva ponašanja koja otkrivaju doživljena emocionalna iskustva“ (Denham, 1997; Saarni, 1997; Wittmer i sur., 1996; prema Brajša-Žganec, 2003, 17).

2. Obitelj

Želimo li definirati obitelj, svakako ćemo naići na velik broj definicija, posebice u današnje vrijeme kada obitelj više nije tako jednostavan pojam jer ju ne sačinjavaju samo majka, otac i dijete.

„Pod pojmom obitelji podrazumijevamo intimnu, krvnom vezom povezanu socijalnu jedinicu čiji je odgoj prvi odgoj koji društvo omogućava djetetu.“ (Enciklopedijski rječnik pedagogije; prema Rečić, 1996, 8).

„Obitelj je temeljna društvena zajednica koja je u stalnoj interakciji sa svojim okruženjem. Kao dinamičan, promjenjiv sustav, ona se mijenja zajedno s društvom kojega je dio. Tijekom povijesti obitelj je doživjela niz značajnih promjena. U razdobljima društvenih tranzicija i obitelj se mijenjala i prolazila krize, ali nije nestala. Obiteljske krize su znak da se obitelj mora mijenjati jer njezina struktura, organizacija ili sustav vrijednosti na članove djeluju ograničavajuće i ometaju funkcionalne obiteljske procese“ (Maleš i Kušević, 2011, 42).

„Većina djece započinje svoj život u obitelji i u njoj provede, sa stajališta odgoja i obrazovanja, najznačajnije godine života. S obzirom na to da obitelj predstavlja prvu odgojnu sredinu, opravdan je zahtjev da odgoj za ljudska prava započne u roditeljskom domu, odnosno da obitelj priprema dijete za život u zajednici“ (Maleš, Milanović i Stričević, 2003, 32).

„Najvažnija osobina svake obitelji je toplina emocionalnih odnosa između roditelja i djece, emocionalna klima koja vlada u obitelji. Ona ima snažan utjecaj na razvoj djeteta, na njegov doživljaj odnosa među ljudima, kao i na njegove mogućnosti da kasnije kao roditelj odgaja svoju djecu“ (Jovančević i sur., 2005, 17).

2.1. Funkcija obitelji

Obitelj u sebi sadrži funkcije koje ju određuju i neophodne su za njezin opstanak u društvu. U ovom poglavlju bit će navedena podjela navedenih funkcija prema različitim autorima koji ih dijele na nekoliko vrsta.

„Univerzalne funkcije označuje kao seksualnu, reproduktivnu, ekonomsku i odgojnu. Sve one su bitne za obitelj jer se nadovezuju jedna na drugu te poručuju da „bez seksualne i reproduktivne funkcije ne bi bilo članova društva, bez ekonomske funkcije, na primjer, nabave i pripreme hrane, život bi se ugasio, a bez odgoja, kako Murdock naziva socijalizaciju, ne bi bilo kulture“ (Haralambos i Heald, 1980, 319).

Suprotno Murdocku, Parsons (prema Haralambos i Heald, 1980) svoju analizu funkcija obitelji provodi u američkom društvu, no njegove ideje imaju širu primjenu koja se svodi na temeljnu i nesvedivu funkciju. Prema njegovim analizama funkcije obitelji dijele se na primarnu socijalizaciju djece, te na stabilizaciju odraslih osoba pripadnika društva.

„Primarna se socijalizacija odnosi na socijalizaciju u toku ranih godina djetinjstva, koja se odvija uglavnom unutar obitelji. Sekundarna se socijalizacija zbiva u kasnijim godinama, kada je u nju manje uključena obitelj, a sve su jači utjecaji drugih faktora, kao što je grupa vršnjaka i škola. U primarnu socijalizaciju uključena su dva temeljna procesa: internalizacija (usvajanje) kulture društva i strukturiranje ličnosti. Djetetova se ličnost oblikuje u kategorijama središnjih vrijednosti kulture do točke u kojoj postaje dio njega. Parsons dokazuje kako su obitelji „tvornice“ koje proizvode ljudske ličnosti. Kad se jednom oblikuje, ličnost mora ostati stabilna. To je druga temeljna funkcija obitelji, „stabilizacija odraslih ličnosti“. Pri tom se ističe važnost bračnih odnosa i emocionalne sigurnosti koju supružnici pružaju jedno drugome“ (Haralambos i Heald, 1980, 321).

Uz već navedene funkcije obitelji, mogu se navesti još tri funkcije suvremene obitelji, prenošenje moralnih vrijednosti i one kojima daje najviše važnosti su socijalizacija i odgoj. „Odgojnu ulogu obitelji objašnjava kao posljedicu raznih čimbenika od kojih se obitelj sastoji. Vrlo bitan čimbenik je spol djeteta, naročito na selu, gdje su se muška djeca upućivala na školovanje, a ženska djeca su ostajala kod kuće i učila kućanske poslove“ (Stevanović, 2000).

2.2. Vrste obitelji

U ovom dijelu bit će objašnjene vrste obitelji te razlike između nekoliko vrsta obitelji, tipologija obitelji te funkcionalne i nefunkcionalne obitelji.

„Upravo stoga što je obitelj nerazdvojiv dio društva i nemoguće ju je objašnjavati izvan njegova konteksta, obitelj je moguće promatrati kroz prizmu povijesnih razdoblja, društvenih uređenja, političkih sustava, ideologija, zakonodavstva određenog društva i sl.“ (Ljubetić, 2007, 11).

2.2.1. Moderne i postmoderne obitelji

Napredovanjem društva, modernizacijom i globalizacijom, promjene se događaju i u obiteljima. U današnje vrijeme članovi obitelji znaju raditi i po nekoliko poslova ili svakodnevno putovati u mjesto udaljeno od mjesta stanovanja kako bi uspjeli prehraniti obitelj. Upravo to je razlog zašto članovi jedne obitelji sve manje vremena provode zajedno, no to je obilježje modernih obitelji.

„Vrijeme modernizma karakteriziraju nuklearne, obitelji kojih je obilježje postojanje jasnih i često vrlo krutih granica između privatnog i društvenog života, radnog mjesta i doma, djece i odraslih“ (Denick, 1989.; Anderson, 1990.; Elkind, 1995; prema Ljubetić, 2007, 13).

Osnovna obilježja modernih, nuklearnih obitelji (Anderson, 1990; prema Ljubetić, 2007) su:

- jasne granice između doma i radnog mjesta
- „romantična ljubav“ postaje glavni čimbenik u izboru supružnika
- majka je jedini zakonski staratelj
- djeca žive pod „staklenim zvonom“, previše su zaštićena te kasnije sazrijevaju
- velika usredotočenost roditelja na dijete i njegove potrebe
- burno tinejdžersko doba koje potiče na odvajanje od roditelja

Prijelaz od modernizma ka postmodernizmu turbulentan je i dinamičan proces koji je u obiteljima izazvao niz strukturalnih i drugih promjena, pa se obitelji s jednim roditeljem, surogat-majke, homoseksualne obitelji i ostale podjele postmodernih obitelji mogu shvaćati i kao negativne posljedice tih trendova.

„U razdoblju postmodernizma se ruše čvrste i jasne granice između obitelji i svijeta koji je okružuje, majka više nije samo domaćica, već je zaposlena žena s karijerom, te njenu ulogu, s obzirom da je navedena kao zakonski staratelj, sve više preuzimaju predškolske ustanove i profesionalci“ (Ljubetić, 2007).

2.2.2. Suvremena obitelj i tipologija

„U današnje vrijeme zbog okolinskih faktora sve češće dolazi do obiteljskih promjena. „Jedno od temeljnih obilježja suvremenih obitelji je njihova strukturalna raznolikost“ (Ljubetić, 2007, 7).

Osnovna podjela i tipologija suvremenih obitelji navodi da postoji nekoliko tipova obitelji s kojima se u današnje vrijeme možemo susresti:

- potpuna obitelj: „Svaka ona obitelj koju sačinjavaju oba roditelja i djeca i koji žive u zajedničkom domaćinstvu. Potpuna obitelj je najprisutnija u vrijeme rađanja, odrastanja i školovanja djece, sve dok odrasla djeca ne zasnuju svoju obitelj“ (Stevanović, 2000, 223).
- nepotpuna obitelj: Obitelj u kojoj o djetetu skrbi samo jedan roditelj, a koja je postala nepotpuna zbog smrti jednog roditelja, rastave braka i sl.
- proširena obitelj: Obitelj u kojoj uz roditelje i dijete žive bake i djedovi.
- adoptirana obitelj: „Bračni parovi zajedno s posvojenim djetetom čine adoptiranu obitelj. To su najčešće parovi bez djece koji žele svoju ljubav prenijeti na drugo dijete, u nedostatku vlastitog“ (Stevanović, 2000, 228).
- očuh ili maćeha u obitelji: „Očuh i maćeha u obitelji su roditelji svog bračnog druga. Jedan od bračnih partnera se ženi/udaje jer ostaje sam s djecom nakon što u toj zajednici nije više prisutan jedan od bioloških roditelja djece (zbog smrti, razvoda, napuštanja i dr.)“ (Stevanović, 2000, 229).

„Posebnu kategoriju obitelji čine one obitelji koje su zbog prirode posla ostale samo s jednim roditeljem dok drugi obavlja svoje poslovne dužnosti (pomorci, istraživači) te ove obitelji provode jako malo vremena zajedno i rjeđe komuniciraju“ (Ljubetić, 2007).

2.2.3. Funkcionalne i disfunkcionalne obitelji

„Pod „obiteljskim funkcioniranjem“ smatra se sposobnost obitelji da uspješno zadovolje tjelesne, emocionalne i duhovne potrebe svakog pojedinog člana obitelji“ (Kaepowitz, 2001; prema Ljubetić, 2007, 29).

„U funkcionalnim obiteljima granice su jasno određene i prikladne, a potreba za pojedinačnom privatnošću i onom unutar odnosa se poštuje. Komunikacija u tim obiteljima je djelotvorna uz slobodno izražavanje emocija. U njima nailazimo na humor i optimizam i više se pregovara nego što ima kompromisa i pomirdbi. Stoga je vrlo vjerojatno kako će djeca koja

odrastaju u takvim obiteljima biti bolje pripremljena za zasnivanje svojih budućih obitelji“ (Karpowitz, 2001; prema Ljubetić, 2007, 30).

„Zdrava i poticajna obitelj živi u čistoj i urednoj sredini, a svi članovi pridonose održavanju obiteljskog okoliša. Također važna za zdravu obitelj je okvirna organizacija rada za svakog člana, organiziranje zajedničkih aktivnosti kao što su zajednički obroci, zajedničko slobodno vrijeme, izleti i ljetovanja. Bitno je za kvalitetnu obitelj da njezini članovi imaju određene važne zajedničke vrijednosti i prioritete. Obrazovanje članova jedna je od bitnijih zajedničkih vrijednosti, a zatim su to međusobno povjerenje, česta komunikacija, te snošljivost i poštivanje individualnih sloboda unutar dogovorenih granica“ (Čudina Obradović i Obradović, 2006, 296).

„Disfunkcionalne obitelji su one koje propadaju jer se nisu u mogućnosti djelotvorno suočiti sa životnim problemima. Te su obitelji češće suočene s različitim oblicima nasilja u samoj obitelji, bračni odnosi su napeti i bez povjerenja, a djeca koja odrastaju u takvim obiteljima su bez dostatnog roditeljskog nadzora i s nedostatnim osjećajem emocionalne stabilnosti na kojoj bi temeljila svoje buduće bračne i obiteljske odnose. Bijes i frustracije koji se s vremenom nagomilavaju u tim obiteljima ne uništavaju samo obitelj već i cijelu zajednicu“ (Karpowitz, 2001; prema Ljubetić, 2007, 30).

„Nezdrava obitelj naziva se i rizičnom obitelji. Ovakva vrsta obitelji sprječava zdrav razvoj u djetinjstvu te stvara nezdrave oblike razvoja za adolescenciju i odraslu dob. Osnovna karakteristika rizične obitelji jest postojanje sukoba i agresije, a odnosi među njezinim članovima te među roditeljima i djecom hladni su, zapuštajući i zanemarujući“ (Čudina Obradović i Obradović, 2006, 297).

3. Roditeljstvo

Tradicionalno roditeljstvo temeljilo se na uvođenju discipline primjenom nagrade i kazne ili pak postavljanjem granica djetetu. Današnje, suvremenije roditeljstvo ipak se više temelji na uzajamnom poštivanju i razumijevanju no djeca često imaju preveliku slobodu.

„Djeca u obitelji kroz roditelje stječu prvu ljubav prema ocu, majci, braći, sestrama, rodbini te formiraju navike i osjećaj za život u zajednici“ (Stevanović, 2000).

„Uloga majke i oca kao odgojitelja u djetinjstvu se ogleda na način da dijete s ocem ima tjelesnu i motoričku interakciju, dok je s majkom ona više verbalna nego fizička“ (Ljubetić, 2007).

„Unatoč dobrim namjerama roditelja, mnoga današnja djeca su nehotice odgojena tako da uzimaju, a nikad ne daju ništa za uzvrat, da prikupljaju, a nikad ne dijele, da posjeduju, a da nikad ne cijene vrijednost toga što imaju. I nažalost, mi živimo u kulturi koju sve više kontroliraju ljudi koji su i sami žrtve te epidemije i koji, zbog toga, ne mogu svojoj djeci prenijeti vrijednost empatije niti ih mogu podučiti moralu“ (Shaw i Wood, 2009, 11).

3.1. Majčinstvo i očinstvo

Definirati pojam majčinstva i očinstva danas nije tako jednostavno.

„Majčinstvo je određeno s nekoliko međusobno povezanih područja, a to su: tranzicija u majčinstvo, majčinska uloga i odgoj djeteta, omjer majčine zaposlenosti i utjecaja na dječje napredovanje, odnos između majčinstva i bračne kvalitete te majčino psihološko zdravlje“ (Petani, 2010, 322).

„Definicija majke prema hrvatskom Obiteljskom zakonu posve je jasna. Prema članku 53. djetetova majka je žena koja ga je rodila. Iznimno, majkom djeteta mogla bi se smatrati žena koja je dala svoje jajne stanice za njegovo začeće, ako to nije bilo dobrovoljno i uz njezin pisani pristanak (članak 86.). Također, majka koja je posvojila dijete upisuje se u maticu rođenih kao majka (članak 146.) i to joj majčinsko pravo zauvijek pripada, jer nakon zasnivanja posvojenja nije dopušteno osporavanje ili utvrđivanje majčinstva i očinstva (članak 147.)“ (Alinčić i sur, 2004; prema Čudina Obradović i Obradović, 2006, 254).

„Majke su uvijek, u usporedbi s očevima, znatno više sati ulagale u neposrednu brigu za djecu bez obzira na to koliko su sati radile izvan kuće“ (Čudina Obradović i Obradović, 2006, str. 256).

Obzirom da se u gotovo svakoj literaturi majčinstvo poistovjećuje s brigom o djetetu, zapravo je kvaliteta majčine ljubavi presudna za život i razvoj, kako majke tako i djeteta. „Majčinska ljubav nije jednosmjernan niti dvosmjernan nego kružni proces između majke i djeteta te njihove okoline“ (Brajša, 2009, 20).

„Većina žena, tj. majki pune su ljubavi dok je dijete maleno i treba njihovu pomoć, no kasnije, kada dijete odraste nastaje problem jer se ono odvaja od nje. Vrlo je bitno da majka podupire i voli svoje dijete u tom periodu odvajanja, a to će moći samo ako je i ona ispunjena ljubavlju“ (Fromm, 2000).

„Otac je druga najbitnija osoba u djetetovom životu. Dok je majčina uloga bila bitna u ranom razdoblju, očeva se ističe u kasnijem“ (Stevanović, 2000).

Moguće je definirati više tipova očinstva. To su razni oblici kao: otac hranitelj, rastavljeni očevi, izvanbračni očevi, očevi djece iz prethodnog braka, adolescentni očevi i sl. Iako je većina očeva smatrana hraniteljima obitelji, u današnje doba oni se smatraju jednako važnima kao i majke. „U prošlosti se podcjenjivala uloga oca, a uveličavao značaj majke. U odgoju se ne mogu razdvajati majka i otac nego se moraju tretirati kao roditeljski par“ (Stevanović, 2000, 485).

Otac doživljava roditeljstvo drugačije nego majka. Većina muškaraca nije spremna za očinstvo pa niti nemaju očinski instinkt, tj. očinsku praksu (Brajša, 2009).

3.2. Osobine i postupci roditelja u razvoju djeteta

„Osobine koje podrazumijevaju iskazivanje topline, uspostavljanje moći, ravnoteže, komunikaciju i rješavanje konflikata na prihvatljiv način. Autoritet je važan kao jedna od osobina koja mora sadržavati poštovanje, ljubav i povjerenje, jer će on kao takav kod djeteta stvoriti obostrano poštovanje“ (Ljubetić, 2007).

„Osobine autoritativnih roditelja djeci daju prostora i slobode, pa u kasnijoj dobi nemaju potrebe isprobavati pušenje, drogiranje ili problematično ponašanje u školi“ (Ljubetić 2007). Osobine ovih roditelja su savjetničke, a ne nadzorne. Ovi roditelji s djetetom zajedno postavljaju granice i pravila koja zajedno objašnjavaju. Pritom kroz takve osobine i postupke kod djece razvijaju znatiželju, kreativnost, sreću, motivaciju i samostalnost (Čudina Obradović i Obradović, 2006).

Osobine roditelja koji primjenjuju autoritarni stil, smatraju se nedosljednima. Ovi roditelji postavljaju granice i pravila, no ako se ona ne poštuju, njihov način rješavanja tih prekršaja su kazne koje kod djece stvaraju promjene raspoloženja, povučenost, bojažljivost i razdražljivost. Iz osobina koje zahtijevaju poštivanje pravila, ali ne i njihovo obrazloženje, djetetu ne iskazuju mogućnost dogovora i vlastitog mišljenja. „Ovi roditelji su, kako Raundalen (1998) tvrdi i sami bili odgajani na takav način, te smatraju da korekcije i nasilje suzbijaju neprihvatljivo ponašanje. Zbog kažnjavanja djeca su u kući poslušna, no vani iskazuju najčešće svoj bijes agresivnošću“ (Ljubetić, 2007).

Permisivne osobine su premala zainteresiranost roditelja te popuštanje, zbog lijenosti ili nekompetentnosti, svim zahtjevima djece. Ove osobine i postupci kod djeteta stvaraju veliku privrženost, no nisko samopoštovanje. „Djeca ovih roditelja ne znaju što se od njih očekuje, nesigurna su i ovisna o mišljenju drugih, te su sklonija emocionalnim problemima. Najčešća posljedica je impulzivno ponašanje djeteta“ (Maleš, Milanović i Stričević, 2003).

Anarhičan odgoj ima osobine zanemarujućih roditelja kao što su odbacivanje djeteta. Osobine zanemarivanja kod djeteta stvaraju samostalan odgoj koji je najčešće bez nadzora te se može reći da se djeca sama odgajaju bez modela. „Posljedica takvih postupaka je manjak društvene socijalizacije te, kako navode neuspjeh u školi“ (Čudina Obradović i Obradović, 2006).

„Ako su cilj odgoja samopouzdana djeca i ona koja vladaju sobom, znatiželjna i zadovoljna, onda treba mijenjati ponašanje roditelja i njihove odgojne metode od autoritarnih prema demokratskim, od represivnih prema permisivnim postupcima. Roditelji koji ne uspiju definirati i nametnuti jasne granice prihvatljivog ponašanja imaju veću šansu odgojiti djecu s niskim stupnjem samopoštovanja. Roditelji koji odbijaju djecu, koji nisu djetetu bliski i autokratski su nastrojeni, češće imaju djecu koja razvijaju osjećaj manje vrijednosti“ (Flekkoy i Kaufman, 1997; prema Maleš, Milanović i Stričević, 2003, 37).

4. Prava djeteta

Obitelj treba biti mjesto gdje svi njezini članovi međusobno pružaju jedni drugima podršku i ljubav. Veliku važnost za funkcioniranje obitelji kao zajednice ima položaj djece te njihova prava koja ona imaju u obitelji.

Posljednjih desetljeća svjetska je zajednica pokazala poseban interes za djecu usvajajući različite dokumente (konvencije, deklaracije, planove djelovanja, prigodne "međunarodne godine" i "dane") koji odražavaju potrebu djece za posebnom zaštitom i svijest globalne zajednice o nužnosti poduzimanja konkretnih akcija. Od međunarodnih dokumenata za pravni je status djece od iznimne važnosti Konvencija UN-a o pravima djeteta koja je donesena 1989. godine na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda i Svjetska deklaracija o opstanku, zaštiti i razvoju djece izglasana 1990. godine u Sjedinjenim Američkim Državama.

4.1. Konvencija o pravima djeteta

„Republika Hrvatska, kao stranka Konvencije, uvrstila se među one napredne zemlje koje su preuzele obvezu osiguranja i zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda. Poštivanje, zaštita i promicanje ljudskih prava zadatak je koji proizlazi iz hrvatskoga Ustava, a o njegovu ostvarenju ovisi sigurnost i dobrobit današnjeg pučanstva, kao i budućih naraštaja. Djeca se rađaju s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima. No, s obzirom

na tjelesnu i psihičku nezrelost nameće se potreba isticanja posebnih prava djeteta na zaštitu koja proizlaze te činjenice. Upravo je to osnovno polazište Konvencije o pravima djeteta.

Konvencija o pravima djeteta je međunarodni dokument, usvojen na Glavnoj skupštini Ujedinjenih naroda 20. studenoga 1989. godine, a sadrži univerzalne standarde koje država stranka Konvencije (tj. koja ju je potpisala i ratificirala) mora jamčiti svakom djetetu. U Konvenciji se govori, prije svega, o obvezama odraslih u odnosu prema djetetu kao i o obvezama brojnih društvenih čimbenika glede zaštite djeteta. To je prvi dokument u kojemu se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu. Za razliku od Deklaracije o pravima djeteta iz 1959. godine, koja ima moralnu snagu, Konvencija o pravima djeteta je pravni akt koji ima snagu zakona i obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredaba te uključuje pravo nadziranja primjene u državama koje su ju prihvatile i ratificirale“ (Konvencija o pravima djeteta, 1989).

4.2. Prava djece kao ljudska prava

Konvencija o pravima djeteta sadrži opsežan skup međunarodnih pravnih normi posvećenih zaštiti i dobrobiti djece. Tim se međunarodnim dokumentom uvode neki novi (obiteljsko) pravni standardi (npr. najbolji interes djece) i pojmovi (npr. zajednička odgovornost roditelja); dječje se potrebe kategoriziraju i dobivaju svoje pravno obilježje, a države se obvezuju na poduzimanje potrebitih mjera za provedbu Konvencije.

„Konvencija o pravima djeteta različite potrebe djece kvalificira kao njihova specifična prava. Općenito, prava se djece, prema Konvenciji, mogu svrstati u nekoliko skupina - osobna, obrazovna, društvena, kulturna, zdravstvena, socijalna, ekonomska i pravosudno-zaštitna. S obzirom na to da su tako sistematizirana prava u stvarnosti obuhvatila sva područja života i sve situacije u kojima se djeca zatiču, ona doista znače, posebice s obzirom na velik broj zemalja u kojima je Konvencija na snazi, važan korak prema poboljšanju pravnih i životnih standarda djece“ (Hrabar, 1994, 264).

„Podsjećajući da su Ujedinjeni narodi u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima proglasili da djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć uvjereni da obitelji, kao temeljnoj društvenoj grupi i prirodnoj sredini za razvoj i dobrobit svih njezinih članova, osobito djece, treba pružiti prijeko potrebnu zaštitu i pomoć kako bi ona u potpunosti mogla preuzeti odgovornost u zajednici, uvjereni da dijete, radi potpunoga i skladnog razvoja svoje

osobnosti, treba rasti u obiteljskoj sredini, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja“ (Konvencija o pravima djeteta, 1989).

4.3. Prava djeteta u obitelji

„Obitelj je početna matrica čovjekove ličnosti, pa je od nepobitne važnosti za svako dijete. Dominantno je svojstvo obitelji rađanje, podizanje i odgoj djece te aktivno zajedništvo njenih članova. Zbog nužde, prirodne ovisnosti djeteta o obitelji, odnosno o njenim članovima, dijete ima najviše prava vezanih uz svoju obitelj, odnosno njene ostale članove (prije svega roditelje)“ (Hrabar, 1994, 264).

Zakonska i pravna zaštita djece obuhvaća sadržaj roditeljske skrbi u koji ulazi pravo i dužnost zaštite osobnih prava djeteta na zdravlje, razvoj, njegu i zaštitu, odgoj, obrazovanje i školovanje, ostvarivanje osobnih odnosa te određivanje mjesta stanovanja. U sadržaj roditeljske skrbi ulazi pravo i dužnost upravljanja djetetovom imovinom do njegove punoljetnosti.

Prava koje dijete može ostvarivati u obitelji determiniraju ga kao pravni subjekt i od presudne su važnosti za psihičko djeteta i njegovu emotivnu sigurnost. Sva prava koja djeci danas priznaju međunarodni dokumenti, a posebice Konvencija o pravima djeteta, imaju svrhu da zaštite djecu od rođenja do 18. godine, u različitim društvenim okruženjima - obitelji, školi, društvu općenito i td., i u različitim situacijama - usvojenja, zakonskog kažnjavanja, regrutacije, ratnih stradanja, itd. Svako od prava koje se djetetu priznaje znači, u pravnom smislu, priznanje djeteta kao pravnog subjekta s mogućnošću odgovarajuće pravne zaštite.

„Obzirom na to da je ustanovljenje različitih prava imalo smisla kao cjelokupna zaštita djetetove ličnosti, teško je govoriti o prevalenciji pojedinog dječjeg prava nad ostalima. No, posebnu važnost imaju prava koja djeca imaju u obitelji. Prava djece u obitelji specifična su utoliko što njihovo ostvarivanje znači jamstvo za pravilan razvoj djeteta, što su to prava čije je ostvarivanje važno za svako dijete i što su adresati tih prava djeca, kao specifični subjekti, u svojem prirodnom okruženju - obitelji. Polazna je konstatacija, kada je o obiteljima riječ, da djeca imaju u obitelji, spram obitelji i njenih članova (prije svega roditelja) prava koja ih determiniraju kao subjekte tih, obiteljskih odnosa i koja im pripadaju po naravi stvari“ (Hrabar, 1994, 265).

„Pod pravima djece u obitelji podrazumijevamo prava koja su neposredno vezana uz obitelj kao društvenu skupinu i prirodno okruženje djeteta i koja su vezana uz ostale članove

njegove obitelji, a u prirodnoj interakciji djeteta s ostalim članovima obitelji. Šire poimanje prava djece u obitelji podnijelo bi i identificiranje nekih drugih prava koje dijete posredno ostvaruje kroz obitelj ili u njoj, kao npr. pravo na ime, pravo na državljanstvo, pravo na socijalni standard življenja, na uživanje vlastite kulture itd. No, smisao je prava djece u obitelji pravno oživotvorenje svih potreba koje djetetu omogućuju svestran, pravilan, pun razvoj njegove osobnosti kojoj je temelj emotivna povezanost s vlastitom obitelji, roditeljima, braćom i sestrama, pa i s članovima njegove porodice (s bakama i djedovima i drugim krvnim srodnicima)“ (Hrabar, 1994, 265).

Sljedeća prava djece u obitelji smatraju se najvažnijima:

- pravo djeteta da živi sa svojim roditeljima
- pravo djeteta na odgoj
- pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla
- pravo djeteta na razvoj

Također, ukratko objašnjava svako navedeno pravo:

- Pravo djeteta da živi sa svojim roditeljima

„Emocionalna veza i fizička ovisnost djeteta o roditeljima prirodni je *unicum*¹. U pravnim relacijama ta je činjenica osnova za pravo djeteta da sa svojim roditeljima i živi. Smisao rođenja i života svakog djeteta jest život uz roditelje do trenutka vlastitog osamostaljenja. Ograničenja ovog prava koja se katkad pojavljuju kao faktična (npr. djeca nahočad²), a katkad kao pravna (usvojena djeca) ne znače negaciju tog prava, već nemogućnost njegova ostvarenja. Unutar ovog prava, u okvirima postojećeg obiteljskopravnog instituta povjeravanja djece na čuvanje i odgoj (u slučaju razvoda braka roditelja), postoji pravo djeteta na održavanje osobnih odnosa s odvojenim roditeljem“ (Hrabar, 1994, 265).

- Pravo djeteta na odgoj

„Odgoj djece iznimno je teška, zahtjevna i slojevita zadaća roditelja koja je bliža pedagoškim parametrima i vrednovanju, a u pravu se javlja kao nadgradnja osnovne brige za zdravlje i život djeteta. S aspekta djeteta ovo je pravo izvorno, posebice s obzirom na to da

¹ (lat. unicus jedini) nešto stoje jedno u svojoj vrsti, što se samo jednom nalazi
² nađeno dijete, dijete kojem se ne znaju roditelji; nahod

djeca imitirajući roditelje u njihovim postupcima ostvaruju potrebu za sličnošću i poistovjećivanjem s roditeljima. U toj prirodnoj igri roditelji "daju", a djeca "uzimaju" obrazac ponašanja, pri čemu je od posebnog utjecaja emotivni faktor. Odgoj djece ustavna je kategorija³, pa je, među ostalim, zamjetno da je odgoj djece isključivo u domeni roditelja i njihove skrbi za dijete. Pravo na odgoj sa strane djeteta podrazumijeva pravo djeteta da ga odgajaju njegovi vlastiti roditelji, upućujući ga u tajne života i međuljudskih odnosa, poučavajući ga, na iskustvima drugih, razumijevanju i poštovanju prirodne okoline, miroljubivom odnosu prema drugim ljudima i poštovanju ljudskih prava. Djeca imaju pravo na individualiziran odgoj, prilagođen potrebama i kapacitetima njihove osobnosti. Odgoj treba biti usmjeren, pozitivan i društveno prihvatljiv. U tom odnosu roditelj - dijete posebice dolaze do izražaja novi zahtjevi za odgovornim roditeljstvom kao novom vrijednosnom kategorijom i pravnim pojmom“ (Hrabar, 1994, 266).

- Pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla

„Pitanje podrijetla, odnosno utvrđenja istine od kojeg muškarca i od koje žene potječe svaka individua intrigantno je sa stajališta psihologije razvoja djeteta, ali i s pravnog aspekta. Pravni režim podrijetla djeteta omogućuje djetetu da utvrdi ili ospori svoje podrijetlo vezano uz oca ili majku, iako neka procesnopravna ograničenja, radi pravne sigurnosti, to pravo katkada ograničavaju. U obiteljskim odnosima itekako je važno podrijetlo, budući da se obiteljski odnosi uglavnom temelje upravo na podudarnosti biološke i pravne istine. No, iznad obiteljskih odnosa postavlja se pravo djeteta da, ako želi, sazna istinu o svojem podrijetlu, pa mu zbog toga to pravo ne smije biti uskraćeno. Nadalje, pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla u uskoj je vezi s pravom na ime i očuvanje vlastitog identiteta (kao osobnim pravima), pa su za osudu ideje o mijenjanju podataka u matičnim knjigama o vremenu i mjestu rođenja usvojenog djeteta (kakvi su zahtjevi, vjerojatno i slučajevi, u jednom kraćem razdoblju zabilježeni u RH)⁴“ (Hrabar, 1994, 266).

³članak 63/1 Ustava RH roditeljima stavlja u dužnost odgoj djece, ali i "... pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece."

⁴ Radi se o čl. 4, st. 4. Zakona o izmjeni i dopuni Zakona o matičnim knjigama koji je do donošenja Zakona o državnim maticama omogućavao usvojiteljima da uz njihov zahtjev dođe do promjene o podacima mjesta i vremena rođenja njihovog usvojenog djeteta.

- Pravo djeteta na razvoj

„Pravo djeteta na razvoj - tjelesni, duševni i emocionalni - najuže je povezano s obiteljskopравnim određenjem. Pomak u saznanjima o jednakoj važnosti duševnog i emocionalnog razvoja s tjelesnim daje tom pravu dodatnu kvalitetu. Naime, preduvjet ostvarenja mnogih drugih prava, osobito izvan domene obiteljskih odnosa, jest pravilan razvoj djeteta. Pravilan razvoj podrazumijeva integralno i međusobno uvjetovano uvažavanje svih komponenti razvoja djeteta. Razvoj djeteta složen je, dugotrajan i varijabilan proces. Stoga je i pravo na razvoj podložno promjenama, pa razvojni zahtjevi mogu u određenoj dobi djeteta biti različiti, kako u odnosu na drugu djecu, tako i na kasnije zahtjeve. Pravo djeteta na razvoj obuhvaća katalog različitih potreba, prava, odnosno sloboda djeteta koje mogu biti ograničene jedino djetetovom dobrobiti. Minuciozno shvaćeno, pravo na razvoj znači i pravo djeteta na određivanje vlastitih afiniteta. Dijete kao samostojna ličnost ima pravo na izražavanje vlastitog mišljenja i sklonosti (prema ljudima, običajima, izboru igre i sl.) koje će ga uz korekcije roditelja uputiti na ispravne životne stavove“ (Hrabar, 1994, 266).

Pravni status djece u obitelji ovisi, s jedne strane, o propisima koji reguliraju njihova prava i prava ostalih članova obitelji, a s druge strane o stupnju i kvaliteti međusobnih odnosa, emocionalnih problema i uzajamnom uvažavanju. Postojeći propisi, prije svih obiteljsko pravni, iziskuju određene izmjene i osuvremenjivanje odredbi koje se odnose na roditeljsko pravo i dječja prava kao novu pravnu i vrijednosnu kategoriju.

„Međunarodni dokumenti, među kojima ponajviše Konvencija o pravima djeteta kao katalog dječjih prava, vodilja su odraslima u postupanju s djecom. Realizacija proklamiranih prava, odnosno uspostava mjera i mehanizama nadzora i koordinacije, od urgentnog je značenja za sve države članice koje doista žele štititi i promicati dječja prava“ (Hrabar, 1994, 267).

5. Kršenje dječjih prava

Širok je raspon postupaka kojima roditelji mogu prekršiti prava svoje djece, međutim, zlostavljanje i zanemarivanje djeteta svakako predstavlja teško kršenje djetetovih prava te čak i ugrožavanje djetetova života.

Zlostavljanje i zanemarivanje djece je rastući problem u svijetu, osobito u zemljama u tranziciji koje obilježava visoka incidencija čimbenika kao što su poslijeratni uvjeti i socio-ekonomska nestabilnost koja često rezultira siromaštvom, socijalnom izolacijom, visokim

stresom, padom društvenih vrijednosti, povećanom konzumacijom opojnih sredstava te raspadom obitelji (Čudina Obradović i Obradović, 2006).

Zlostavljanje u obitelji posljedica je uzajamnog djelovanja vanjskih stresnih čimbenika na različitim razinama ekosustava obitelji, npr. bračnih, obiteljskih te osobnih čimbenika, čimbenika vezanih uz usvojene obrasce ponašanja, organizaciju i stavove društva te mnoge druge (Garbarino, 2001; prema Laklija, Alebić, 2012).

„Za razliku od odraslih, djeca koja u obitelji doživljavaju zlostavljanje nemaju drugih mogućnosti samozaštite već su ovisna o roditelju (skrbniku), stoga dijete svoje ponašanje prilagođava zadanim okolnostima, što kod odraslih u djetetovoj okolini (obitelji, odgojno-obrazovnim ustanovama i sl.) koji to ne razumiju, dovodi do odbacivanja i osuđivanja djeteta koje se ne ponaša sukladno očekivanjima“ (Gojković i Profaca, 2010; prema Laklija, Alebić, 2012, 421).

„Nakon izloženosti traumatskim događajima zlostavljanja u obitelji može doći do promjena u ponašanju djeteta i pojave specifičnih načina suočavanja na traumatske okolnosti: negiranja, disocijacije i identifikacije sa zlostavljačem“ (Graham-Bermann, 2002; prema Laklija, Alebić, 2012, 421).

6. Zaključak

Cilj ovog završnoga rada bio je prikazati temeljna dječja prava u obitelji. Kršenje dječjih prava je problem društva na globalnoj razini. Iznimno je velik broj faktora koji utječu na cjelokupan i kvalitetan razvoj djeteta što govori da je ova tematika problem visoke kompleksnosti. Kršenje dječjih prava problem je kako pojedinca tako i društva u cjelini.

Važan faktor koji utječe na znanje i svijest o pravima djeteta u obitelji podrazumijeva obrazovanje. Tako primjerice, zemlje trećeg svijeta imaju veću stopu kršenja djetetovih prava uslijed manjka pristupa kvalitetnom i potpunom obrazovanju te informacijama i novostima dostupnima primjerice kroz medije.

Posljednjih nekoliko desetljeća društvo pokazuje veći interes za dobrobit djece i njihova prava, donoseći različite odluke i službene dokumente koji odražavaju potrebe djece za posebnom zaštitom i očuvanjem njihovih prava te šire svijest globalne zajednice o principima poduzimanja konkretnih mjera zaštite djetetovih prava. Primjerice, nedostatak komunikacije i loši odnosi u obitelji važni su čimbenici u pojavljivanju nasilja. No, težina problematike širi se i izvan same obitelji, na socijalnu okolinu, na ustanove važne u zaštititi prava djeteta te na društvo u cjelini.

U rješavanju obiteljskih problema koji mogu dovesti do kršenja dječjih prava važno je priznati problem i potražiti pomoć u obliku obiteljske terapije. Kvalitetan obrazovni sustav, te utjecaj medija su važni mehanizmi kojima se može utjecati na osvještavanje šire populacije o pravima djece u obitelji.

Literatura

- Brajša, P. (2009). *Brak i obitelj iz drugoga kuta*. Zagreb: Glas Koncila.
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Zagreb: Naklada Slap.
- Bredenkamp, S. (1996). *Kako djecu odgajati*. Zagreb: Educa.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Fromm, E. (2000). *Umijeće ljubavi*. Zagreb: Biblioteka Vitrail.
- Haralambos, M. i Heald, R. (1980). *Uvod u sociologiju*. Zagreb: Globus.
- Hrabar, D. (1994). *Prava djece u obitelji*. Zagreb: Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu (str. 263-267).
- Jovančević, M. (2015). Dostupno na: <http://www.cuvarkuca.hr/preporuka/motoricki-razvoj-djeteta/> (preuzeto 02. svibnja 2018).
- Jovančević, M. i sur. (2005). *Godine prve: zašto su važne*. Zagreb: SysPrint.
- Juul, J. i Jensen, H. (2002). *Od poslušnosti do odgovornosti*. Zagreb: Pelago.
- Juul, J. (2002). *Život u obitelji, najvažnije vrijednosti u zajedničkom životu i odgoju djece*. Zagreb: Pelago.
- Konvencija o pravima djeteta*. 1989.
- Laklija, M., Alebić, J. (2012). Uloga i postupanje škole u slučajevima nasilja nad djecom u obitelji. U: *Napredak* 153 (3-4), 419–441.
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
- Maleš, D. i Kušević, B. (2011). *Nova paradigma obiteljskoga odgoja*. U: D. Maleš, (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str.41-66). Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Maleš, D., Milanović, M. i Stričević, I. (2003). *Živjeti i učiti prava*. Zagreb: Filozofski fakultet, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo.
- Petani, R. (2010). *Roditeljstvo-odgovornost i partnerstvo*. U: A.,Jurčević Lozančić, A., Sekuluc Majurec i T., Vonta (Ur), *Očekivanja, postignuća i perspektive u teoriji i praksi ranog i primarnog odgoja i obrazovanja* (str. 319 – 331). Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu.
- Rečić, M. (1996). *Odgoj u obitelji*. Đakovo: Tempo.
- Shaw, R. i Wood, S. (2009). *Epidemija popustljivog odgoja*. Zagreb: V.B.Z. d.o.o.
- Silić, A. (2008). *Odgojem u „održivu budućnost“*. Moj vrtić-priručnik za sretnije odrastanje. 12, str.8-18.

Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B. i Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga

Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske toplice: Tonimir.

Škrbina, D. i Šimunović, D. (2004). *Terapijska intervencija kroz igru*. Zagreb: Dijana Škrbina.

Teodorović, B. i Levandovski, D. (1991). *Kako poticati dijete s mentalnom retardacijom*. Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, centar za rehabilitaciju „Zagreb“.

Vander – Zanden J.W. (1993). *Human development* (5th ed.). New York: McGraw – Hill.

Dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01779.x>
(preuzeto 03. svibnja. 2018).

Summary

Children's rights in the family are all rights which are directly linked to family as social group, child's natural environment and rights which are linked to all other family members in its family, as well as child's natural interaction with other family members. Many negative factors contributing to the violation of children's rights in the family have recently come to light. The abuse and neglect of children are a worldwide issues, representing the problem of the entire community as well as each individual. The legal protection of children refers to parental care, which includes the duty of protecting a child's right to health, development, care and protection, upbringing, education and schooling, realizing interpersonal relationships and securing a residence. The following children's right in the family are considered most important: a child's right to live with their parent, the right to an upbringing, the right to learn about one's ancestry, and the right on development. The awareness of children's rights in recent years has lead to more intense work on prevention and decrease in the violation of those rights through various workshops, counselling, and family therapy, i.e. education and raising awareness on a worldwide level.

Key words: *function of family, parenting styles, development phases of a child, parenting, child protection*